

D-sale
Dlul

Dr. IULIE MOLDOVAN
președintele „Asociațiunii” Blaj

(Arhivele Statului Sibiu, Fondul ASTRA, pachetul 210, fila 3276/1936)

Sibiu, la 8 octombrie 1936

D-sale
Domnului Dr. ȘTEFAN MĂRCUȘ
Oradea

Avem onoarea a vă încunoștiința că am trimis domnului Dr. Tiberiu Brădiceanu o copie de pe memoriul dvs., rugându-l să binevoiescă a-l studia și a ne face propuneri concrete pentru realizarea acestei probleme importante.

La 5.I. c. am primit o adresă de la D-nul Tiberiu Brădiceanu prin care ne face cunoscut că acest memoriu împreună cu alte chestiuni legate de programul de acțiune al secției artistice „ASTRA” va fi discutat în proxima ședință a acestei secții pe care o va convoca în curind la Cluj.

În cazul că dvoastră nu veți putea lua parte vă vom încunoștiința despre rezultat.

Cu toată stima,

vicepreședinte
D. Moga

p. secretar:
I. Isailă

Acestea erau gândurile unui om de artă și cultură bihorean în legătură cu creația populară muzicală de pe aceste meleaguri. Situația economică și politică din acea vreme, atitudinea guvernărilor vremii au împiedicat realizarea acestui vis. El rămâne însă un document care are valoare pentru istoria civilizației naționale.

SITUAȚIA ACTUALĂ A JOCULUI POPULAR ÎN ZONA ORADEA

CONSTANTIN COSTEA

Denumită convențional „Zona suburbană a Oradiei”, aria de care ne ocupăm, este în realitate mult mai mare decât delimitarea administrativă. Ea înglobează în cuprinsul ei satele care, atât din punct de

vedere economic cit și social-cultural, gravitează în jurul acestui centru dar dintre care unele se situează chiar la o distanță de 30 km.

Cercetările asupra folclorului coregrafic din zona amintită au fost efectuate în două etape. În luna iunie, prima etapă, am făcut o prospecție de 7 zile în localitățile Cheresig, Toboliu, Cetariu, Vîrciorog, Sălard și Diosig, pentru a studia situația actuală a jocului, stabilind totodată coordonatele în care să se desfășoare culegerea propriu-zisă. În cursul lunii septembrie, în cadrul celei de a doua etape, s-a efectuat operațiunea de culegere a repertoriului coregrafic cu ajutorul peliculei cinematografice, în localitățile Vîrciorog, Cheresig și Diosig. În afara localităților enumerate, în anii trecuți, am mai efectuat cercetări în satele: Cărăndeni și Cărănzul (1967), Lăzăreni și Cihei (1968), Sititelec (1971). Deci putem considera că pentru așa numita „Zona suburbană a Oradiei” au fost cercetate opt sate. Dintre acestea cinci sînt vechi vetre în zonă — Lăzăreni, Cihei, Vîrciorog, Cheresig și Sititelec — iar Cărăndeni, Cărănzul precum și colonia din Diosig sînt alcătuite din coloniști de prin părțile Beiușului.

Avînd în vedere tradiționala legătură, pe diferite planuri, cu Oradea precum și tendința de urbanizare a satului românesc contemporan, ne putem întreba pe drept cuvînt, ce loc ocupă încă jocul popular în viața spirituală a sătenilor respectivi. În acest sens putem afirma că el se situează încă pe un loc de prim plan în cadrul complexului de manifestări ale vieții spirituale. Oamenii — bătrîni, maturi și tineri — practică jocul popular și încă cu convingere. La nuntă și în alte ocazii unde iau parte și oamenii mai în vîrstă, toată lumea joacă „țărănește”. Sînt locuri, ca de pildă Vîrciorog, unde tinerii chiar dacă cunosc dansul de parchet, aproape că nu îndrăsnesc să se manifeste. În ce privește jocul duminical „Higheghea” (denumit în partea locului), principala manifestare tradițională proprie tineretului, lucrurile nu stau foarte bine. Dacă în unele sate ca Vîrciorog, Toboliu, Cheresig și Diosig jocul se organizează aproape regulat, sînt localități unde „Higheghea” este rară.

Pe planul creației populare coregrafice aria cercetată confirmă încă o dată unitatea structurală și stilistică a jocului bihorean dar în același timp ne demonstrează marea varietate a formelor de expresie ale acestui produs artistic popular.

Repertoriul zonei amintite cuprinde aceleași tipuri de dans, cu aceleași trăsături generale proprii specificului bihorean, prezentînd totodată unele caracteristici particulare, contribuții locale la bogăția mijloacelor de exprimare ale jocului din această parte a țării.

Pe lîngă elementele specific locale, legate de limbajul și structura dansurilor din repertoriul satelor cercetate, zona ne mai oferă și unele noutăți de ordin terminologic. Astfel tipul de joc „Pe picior” poate fi întîlnit și sub denumirea de „Ardeleana (Trei în sus)” sau „Ardeleana de doi”, atunci cînd este jucat feciorește, în satele Sînicolaul Român,

Cheresig, Sititelec și Lăzăreni; „Șiru” sau „Joc la șir”, în perechi, la Vîrciorog. Cel de al doilea joc, în ordinea importanței și totodată a frecvenței în zonă „Polca”, este cunoscut în Vîrciorog sub numele de „Roata” iar în Sititelec se numește „Învîrtita”. „Mînițelu”, beneficiază de cele mai multe denumiri „Scuturatu” la Lăzăreni, Cărăndeni și Cărănzeli; „La fete” și mai nou „Mînițel” la Sinicolaul Român, „Fetescu” și „Tropoțelu” la Sititelec și în sfîrșit „Tripițelu” la Vîrciorog.

Cel mai important tip de joc din repertoriul zonei de care ne ocupăm (și în general din repertoriul bihorean) este cunoscut în mod curent, prin părțile locului, sub numele generic de „Pe picior” și care aici ne oferă două forme principale:

1) „Pe picior” sau „Șiru” — forma clasică lineară care se desfășoară în formație de perechi în linie cu partenerii situați față în față.

2) „Ardeleana (trei sus)” — care ia forma unui joc fecioresc. În această zonă jocul fecioresc este executat în formație de cerc, dansatorii fiind prinși de mîini la început. Odată cu amplificarea dansului jucătorii dau drumul mîinilor executînd autonom, în continuare, mișcările de joc fecioresc.

Al doilea tip de joc, în ordinea importanței, din repertoriul zonal este „Polca” (Roata sau Învîrtita cum mai este denumit). El începe de obicei în formație de „perechi în linie” pentru ca pe parcurs cuplurile să se împrăștie în tot spațiul de joc, fiecare executîndu-și autonom varianta sa în continuare.

„Mînițelu” (Scuturatu, Fetescu, Tripițelu) este cel de al treilea tip de joc din repertoriul satelor cercetate. În unele sate tînde să devină un joc de rangul doi ca frecvență. La fel ca Polca se începe în formație de „perechi în linie” pentru ca pe parcurs cuplurile să se împrăștie în spațiul de joc.

Pe lîngă aceste trei tipuri de joc care constituie baza repertoriului zonal (și a spațiului bihorean în general) am mai întîlnit încă două jocuri. Primul, sub denumirea „Castravetele”, la Sinicolaul Român, și „Roata” la Sititelec, este un fel de „Baraboi” sau „Spic de grîu” (cum este denumit în Hunedoara). În cadrul acestui joc perechile înscrise în cerc se deplasează în sensul invers mișcării acelor de ceasornic și pe anumite strigături de comandă bărbații schimbă partenerile. Tipul de joc amintit are o largă răspîndire în toată țara. Cel de-al doilea joc l-am întîlnit în Cheresig și este o „Ardeleană” jucată de femei în formație de cerc închis. Asupra felului cum a pătruns „Castravetele” sau „Roata” (cum este denumit în Sititelec) în repertoriul zonal precum și asupra autenticității și funcției „Ardelenei” jucată de femeile din Cheresig nu ne putem încă exprima.

Pe plan ritmic am întîlnit în jocul „Polca” — la Vîrciorog și Cîhei — o formulă ritmică foarte interesantă și de mare efect, evidentă mai ales în jocul femeilor. Formula ritmică respectivă pare la prima vedere un dactil (— ◡) o răsturnare a anapestului (◡ —) care stă

la baza ritmului acestui tip de joc. În realitate avem de-a face cu o scindare a valorilor ritmice și cu o deplasare a accentului pe a doua jumătate a primului timp (~~~~).

În ce privește arhitectonica variantelor culese nu putem încă semnaliza aspecte particulare. Aceasta se bazează, ca în general jocul bihorean, pe succesiunea în lanț a unor serii de fraze coregrafice care la rindul lor au un pronunțat caracter improvizat. Majoritatea jocurilor prezintă, ca evoluție, un stadiu de tranziție de la construcția compozițională motivică la cea bazată pe inserierea unor fraze coregrafice bine încheiate.

În încheiere aș încerca prezentarea unor aspecte generale dar în același timp particulare pentru zona cercetată, aspecte care se evidențiază chiar fără a face o analiză amănunțită asupra materialului cules.

Am observat în primul rînd că deși majoritatea satelor cercetate au un repertoriu încă plin de vitalitate, generația celor mai tineri jucători a început să renunțe la unele dansuri. De pildă, atît tinerii din Vîrciorog și Cihei cît și cei din Diosig nu mai cunosc jocul „Mîniștelu”. Reducerea numărului de dansuri nu înseamnă o sărăcire, decît numerică, deoarece jocurile curente „Pe picior” și „Polca” cunosc o apreciazabilă amplificare, o mai mare varietate decît în oricare parte a BiHORului, cercetată pînă în prezent.

Putem încadra în același context și predilecția pentru mișcări „feciorești” pe care am observat-o în satele cercetate. Dacă „Ardeleana” nu se mai practică curent sub formă de joc fecioresc, jocurile de perechi au asimilat o mare parte din elementele tipice genului, amplificîndu-se tocmai datorită acestui proces.

Un alt aspect îl constituie faptul că generația actuală de jucători sparge forma lineară a dansurilor preferînd o împrăștiere în tot spațiul de joc. Această desfășurare a jocului creează un plus de varietate, autonomia cuplurilor fiind propice pentru o mai mare manifestare a individualității.

VALER BUTURĂ, ETNOGRAFIA POPORULUI ROMÂN

Ediția Dacia, Cluj-Napoca, 1979.

Ultimul deceniu a marcat, în domeniul etnografiei, momentul trecerii spre elaborarea sintezelor extinse la întreg spațiul românesc în ideea, firească și necesară, de a contura o imagine completă și complexă asupra culturii materiale și spirituale populare. Desigur, etapa elaborării unor sinteze cît mai apropiate, ca și statut, de tratate derivă nu numai din acumularea cantitativă de informații, a existenței unui